

PROTOKÓŁ
Komisji Samorządu
z dnia 28 stycznia 2026 r.

Z-ca Przewodniczącego Komisji Jerzy Pawelski przywitał Wójta Gminy Zbigniewa Wocha, Skarbnika Danutę Hekawę, Sekretarz Gminy Alicję Hoppen-Anyszko oraz radnych. Poinformował, że na stan 15 radnych, 13 jest obecnych (nieobecni: Ilona Puchalska, Mariusz Kuźmicz; lista obecności w załączeniu). Następnie zaproponował zmianę do przesłanego porządku obrad, polegającą na wprowadzeniu projektu uchwały w sprawie zasad postępowania dotyczących udzielania dotacji celowej dla podmiotów wykonujących ratownictwo wodne w przypadku odstąpienia od otwartego konkursu ofert. W wyniku głosowania zmiana w porządku obrad została jednogłośnie przyjęta, a sam porządek przedstawia się następująco:

1. Wypracowanie harmonogramu planowanych inwestycji drogowych w perspektywie kilkuletniej.
2. Oświetlenie na terenie gminy weryfikacja wniosków dotyczących nowych punktów oświetleniowych.
3. Zaopiniowanie projektów uchwał w sprawie:
 - a) udzielenia pomocy finansowej na rzecz Województwa Lubuskiego,
 - b) zgłoszenia oferty kandydata do konkursu na pozaetatowego członka Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Zielonej Górze,
 - c) planu pracy Komisji Rewizyjnej,
 - d) o zmianie uchwały w sprawie przyjęcia Strategii Innych Instrumentów Terytorialnych dla Partnerstwa gmin Lubrza, Łagów, Skąpe i Powiatu Świebodzińskiego,
 - e) przyjęcia do realizacji zadania publicznego polegającego na przebudowie drogi powiatowej 1223F w zakresie budowy ścieżki turystycznej w miejscowości Niesulice,
 - f) zasad postępowania dotyczących udzielania dotacji celowej dla podmiotów wykonujących ratownictwo wodne w przypadku odstąpienia od otwartego konkursu ofert.
4. Sprawy różne.
5. Przyjęcie protokołu z posiedzenia w dniu 17 grudnia 2025 r.
6. Zamknięcie obrad.

Ad. 1 Wypracowanie harmonogramu planowanych inwestycji drogowych w perspektywie kilkuletniej

Wójt Gminy Zbigniew Woch poinformował, że radnym przedłożony został wykaz planowanych inwestycji drogowych (w załączeniu). Wójt prosił nie sugerować się kolejnością wskazaną we wspomnianym wykazie, gdyż jest ona zupełnie przypadkowa. Dodał, że ewentualny harmonogram, który uda się dzisiaj wypracować, będzie charakteryzował się bardzo dużym stopniem ogólności. W pierwszej kolejności Wójt skupił się na tym, co już posiadamy:

1. Dokumentacja na drogę w m. Łąkie – kontynuacja inwestycji z 2025 r. Szacowany łączny koszt inwestycji to kwota 1.283.510,18 zł brutto. Do Rządowego Programu Przebudowy Dróg złożyliśmy wniosek o dofinansowanie inwestycji w wysokości 50%. Lista inwestycji, którym udało się je uzyskać zostanie ogłoszona w marcu bądź w kwietniu. W przypadku niekorzystnego dla nas rozstrzygnięcia, będziemy analizować, czy inwestycję wykonamy ze środków własnych.
2. Zlecone jest przygotowanie dokumentacji na przebudowę ul. Słonecznej, ul. Kwiatowej, ul. Tęczowej oraz ul. Spacerowej w Niesulicach o długości ok. 850 m łącznie. Wykonanie dokumentacji uzależnione jest od wykonania mpzp, z uwagi na konieczność zmiany szerokości projektowanej drogi. Wójt ma nadzieję, że dokumentację uda się wykonać do końca sierpnia br., bo w miesiącu wrześniu składane są wnioski o dofinansowanie do tzw. „schetynówek”, a Wójt chciałby tę inwestycję tam złożyć. Dobrze by było, żeby wniosek o dofinansowanie obejmował jeszcze inną drogę, dla której udałoby się przygotować dokumentację.

3. Ul. Mała i ul. Strumykowa w Ołoboku – jesteśmy na etapie wyłonienia wykonawcy dokumentacji. Jak wiadomo w Ołoboku rozpoczęła się inwestycja mostowa i w związku z tym cały ruch pojazdów z drogi powiatowej, przekierowany został właśnie na te dwie drogi. Już dzisiaj widać ich degradację. Wójt nie wyklucza, że przebudowę tych dróg trzeba będzie wykonać ze środków własnych.

Wójt poinformował, że pozostałe drogi ujęte w przedstawionym wykazie charakteryzują się zbliżonym przedziałem kosztowym oraz podobną liczbą gospodarstw domowych i mieszkańców. W odniesieniu do drogi w miejscowości Rokitnica (tzw. droga za stawem) Wójt przekazał, że Powiat Świebodziński przygotował dokumentację projektową dla I etapu przebudowy drogi w Rokitnicy (szacunkowy koszt 2,6 mln zł) oraz dla II etapu – od miejscowości do ronda w kierunku Skąpego (szacunkowy koszt 9,9 mln zł). Wstępnie Powiat planuje realizację tej inwestycji w 2027 r., ponieważ w 2026 r. przewidziano wykonanie tzw. „dywanika” na odcinku Lubogóra–Ołobok–Niesulice–Kalinowo oraz realizację projektów drogowych na terenie gmin Lubrza i Szczaniec.

Sekretarz Alicja Hoppen-Anyszko przypomniała jeszcze o drodze głównej w m. Węgrzynie na kwotę 2.947.043,67 zł.

Wójt potwierdził, że w budżecie gminy na budowę I etapu tej drogi zabezpieczono kwotę 750 tys. zł, a Starosta wydał polecenie przygotowania postępowania przetargowego. Dodał również, że dla planowanych do przebudowy dróg powiatowych w gminach Lubrza i Szczaniec nie zostały jeszcze opracowane dokumentacje projektowe. Powracając do tematu drogi za stawem w Rokitnicy, Wójt wyraził nadzieję, że przy okazji przebudowy drogi powiatowej przebiegającej przez całą miejscowość możliwe będzie ujęcie drogi gminnej w jednym wspólnym postępowaniu przetargowym.

Radny Piotr Olszewski zapytał czy temat pobocza drogi powiatowej Radoszyn-Darnawa był zgłaszany w Powiecie.

Sekretarz Gminy Alicja Hoppen-Anyszko poinformowała, że droga ta jest bardzo wąska, a odtworzenie pasów drogowych wiąże się z wysokimi kosztami. Zadeklarowała ponowne zgłoszenie sprawy w Starostwie Powiatowym.

Radny Piotr Olszewski poprosił, aby przynajmniej raz w roku równiarką wyrównać drogę powiatową Niekarzyn-Darnawa.

Radny Damian Baranowski poinformował, że na interpelację dot. budowy chodnika przy ul. Krośnieńskiej w kierunku Rokitnicy otrzymał z Powiatu odpowiedź, że dokumentacja będzie wykonana w 2026 r. a i inwestycję postarają się zrealizować w tym roku.

Odnosząc się do przedstawionej przez Wójta listy inwestycji, radny Bartosz Derejczyk zwrócił uwagę, że w przypadku ul. Łąkowej w Ołoboku przed przystąpieniem do realizacji należałoby w pierwszej kolejności przestawić słupy oświetleniowe, które obecnie znajdują się w osi drogi.

Wójt zapytał radnych, czy poza drogami ujętymi w wykazie widzą potrzebę uwzględnienia innych odcinków. Poinformował również o ustaleniach ze spotkania z Wojewodą Lubuskim. Wskazał, że w ubiegłym roku zmieniona została ustawa o finansach publicznych, na mocy której zwiększono środki dla samorządów – łącznie o 34 mld zł rocznie w skali kraju. Dla Gminy oznacza to wzrost dochodów o ok. 1,8 mln zł rocznie. Jednocześnie zaznaczył, że obecnie nie należy oczekiwać dodatkowych, nadzwyczajnych środków finansowych.

Sekretarz Alicja Hoppen-Anyszko podkreśliła, że nowe przepisy obowiązują dopiero od ubiegłego roku i zapewne po 2–3 latach zostanie dokonana ich analiza pod kątem wpływu na możliwości inwestycyjne samorządów. Jej zdaniem korzystniejsze jest dysponowanie większą pulą środków własnych i samodzielne decydowanie o kierunkach wydatkowania.

Radny Damian Baranowski ma pomysł na ul. Nadbrzeżną. Samorząd może rozważyć jej sprzedaż.

Radna Agnieszka Neryng przypomniała, że na początku kadencji wskazywano, iż radny powinien kierować się dobrem całej gminy, a nie wyłącznie swojej miejscowości. Podkreśliła, że przez dwa lata obserwowała działania samorządu i obecnie zwraca się z prośbą o realizację inwestycji w jej miejscowości, tj. wykonanie drogi za stawem w Rokitnicy. Wskazała, że w innych miejscowościach – m.in. w Pałcku i Niekarzynie – drogi zostały już

wykonane, w Ołoboku realizowane są kolejne zadania. Dodała również, że w Rokitnicy planowana jest inwestycja związana z elektrowniami wiatrowymi, co – jej zdaniem – powinno przełożyć się na rozwój miejscowości.

Sekretarz Alicja Hoppen-Anyszko stwierdziła, że droga ta powinna znaleźć się w wykazie inwestycji. Wyraziła jednak opinię, że zasadne byłoby odczekanie i podjęcie próby realizacji zadania łącznie z inwestycją powiatową.

Radny Andrzej Stańczak uważa, że Ołobok jako duża miejscowość będzie stale wymagał inwestycji drogowych, jednak podobne potrzeby występują również w innych miejscowościach gminy.

Sekretarz Alicja Hoppen-Anyszko zauważyła, że niektóre drogi w Ołoboku są jeszcze gruntowe i nie są to nowe drogi np. ul. Mała jest zamieszкана od wojny.

Radny Bartosz Derejczyk zaapelował, aby nie koncentrować dyskusji wyłącznie na Ołoboku, wskazując, że inwestycje realizowane są również w innych miejscowościach, m.in. w Radoszynie i Zawiszu w ramach środków dla mieszkańców byłych PGR-ów. Zaznaczył, że ul. Chrobrego została zrealizowana, ponieważ posiadała przygotowaną dokumentację.

Radny Andrzej Kałużny przypomniał, że już kilka lat temu zwracał uwagę na potrzebę inwestycji w Rokitnicy. Pozytywnie ocenił przygotowany przez Wójta wykaz inwestycji drogowych, podkreślając, że uwzględnia on wszystkie drogi wymagające naprawy lub przebudowy, a samo ujęcie ich w wykazie stanowi istotny krok.

Wójt zaznaczył, że ocena działań powinna uwzględniać realne możliwości finansowe gminy. Podkreślił, że w Rokitnicy podejmowano już działania, a dla planowanej inwestycji drogowej przygotowano dokumentację. W przypadku drogi za stawem zadeklarował przygotowanie dokumentacji oraz podjęcie próby realizacji zadania wspólnie z Powiatem w ramach jednego przetargu.

Podsumowując dyskusję, Wójt poinformował, że w ramach dofinansowania z Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych (tzw. „schetynówek”) proponuje zgłoszenie trzech inwestycji:

drogi w miejscowości Niesulice,
drogi w miejscowości Rokitnica (za parkiem),
drogi w miejscowości Darnawa.

Pozostałe drogi – z uwagi na szacunkowe koszty lub brak spełnienia kryteriów punktowych programu – mają niewielkie szanse na uzyskanie dofinansowania.

Radna Urszula Bronisz wyraziła poparcie dla propozycji Wójta, o ile wskazane inwestycje będą miały największe szanse na uzyskanie środków zewnętrznych.

Wójt, odnosząc się do sugestii radnej Agnieszki Neryng w sprawie planowanej inwestycji wiatrowej, wyraził nadzieję, że ewentualne korzyści finansowe w pierwszej kolejności będą przeznaczone na rozwój miejscowości, w których inwestycja będzie realizowana. Jednocześnie zaznaczył, że na obecnym etapie nie przesądza o kolejności realizacji inwestycji drogowych, ponieważ będzie ona uzależniona przede wszystkim od możliwości pozyskania dofinansowania.

Radny Bartosz Derejczyk podkreślił, że wszystkie pilne inwestycje zostały uwzględnione i zauważone w przedstawionym wykazie.

Radna Maria Czarnuszewicz zwróciła uwagę, że droga powiatowa Radoszyn–Łąkie oraz planowany remont mostku nie są obecnie realizowane.

Wójt wskazał, że w tej sprawie powinien wypowiedzieć się Powiat, jako zarządca drogi.

Ad. 2 Oświetlenie na terenie gminy weryfikacja wniosków dotyczących nowych punktów oświetleniowych

Wójt przedłożył radnym wykaz wniosków dotyczących budowy nowych punktów oświetleniowych wraz z kalkulacją kosztów (wykaz w załączeniu). Poinformował, że 52 gminne punkty świetlne są obecnie przyłączone do sieci Enea. Część z nich stanowią pojedyncze lampy zlokalizowane na obrzeżach miejscowości.

Wójt wyjaśnił, że gmina podjęła działania zmierzające do ograniczenia kosztów eksploatacji poprzez odłączanie punktów od sieci Enea. W tym celu opracowano dokumentację projektową dla dwóch lokalizacji:

19 punktów świetlnych w Międzyzlesiu wraz z posadowieniem szafy sterowniczej,

8 punktów świetlnych w Skąpem (w rejonie SKR).

Koszt odłączenia w tych przypadkach wynosi odpowiednio 14 tys. zł i 13 tys. zł. Wójt przypomniał, że opłaty na rzecz Enei za konserwację naliczane były od każdego punktu świetlnego. Po odłączeniu i włączeniu ich do sieci gminnej koszty utrzymania będą niższe, gdyż konserwacja punktów na własnej sieci jest tańsza. Dodatkowo montaż szafy sterowniczej i zegara w Międzyzlesiu umożliwi realizację oświetlenia na drodze w tej miejscowości.

Następnie Wójt odniósł się do lokalizacji ujętych w wykazie, dla których nie opracowano jeszcze dokumentacji projektowej:

- Radoszyn – od przystanku przy blokach do zabudowy w rejonie boiska. Inwestycja została omówiona i uzgodniona z Zarządem Dróg Wojewódzkich. Z uwagi na lokalizację przystanku autobusowego konieczne będzie wykonanie przejścia dla pieszych oraz oświetlenia w 2026 r.

- Ołobok, ul. Krośnieńska – odcinek przy drodze powiatowej o dużym natężeniu ruchu, przy którym zlokalizowanych jest 7 budynków mieszkalnych. Realizacja oświetlenia zwiększy bezpieczeństwo mieszkańców.

- Niesulice (od parkingu w kierunku Ołoboku) – w bieżącym roku kontynuowana będzie w tym miejscu inwestycja związana z budową chodnika, co uzasadnia wykonanie oświetlenia.

- Skąpe (wylot w kierunku Łąkiego) – brak chodnika, powstają nowe budynki mieszkalne, a w sezonie letnim występuje wzmożony ruch pojazdów. Dodatkowym atutem jest istniejąca w tym rejonie infrastruktura oświetleniowa należąca do gminy.

- Węgrzynice – Błonie – w ostatnim czasie powstało tam kilka nowych budynków mieszkalnych.

- Łąkie (od świetlicy do placu zabaw) oraz Zawisze (w rejonie dużego bloku) – Wójt poinformował o zamiarze proponowania Enei sprzedaży gminnych punktów przyłączonych do jej sieci. Po dokonaniu wyceny punktów, w ramach rozliczenia gmina proponuje wykonanie nowych punktów świetlnych w Łąkiem i Zawiszu.

Na zakończenie Wójt podkreślił, że w budżecie na 2026 r. zaplanowano na oświetlenie kwotę 200 tys. zł. Inwestycje, dla których przygotowano już dokumentację i które zostaną zrealizowane w bieżącym roku, opiewają na łączną kwotę 97 tys. zł, co oznacza, że do rozdysponowania pozostaje około 100 tys. zł. Wójt zaapelował, aby przy planowaniu kolejnych zadań w pierwszej kolejności uwzględniać kwestie bezpieczeństwa, liczbę zabudowań oraz liczbę mieszkańców.

Radna Agnieszka Neryng jest zdania, że biorąc pod uwagę gradację wniosków, najważniejsza wydaje się budowa oświetlenia przy ul. Krośnieńskiej.

Radny Bartosz Derejczyk dodał, że najważniejsze w tamtym miejscu jest wyprowadzenie przyłącza i doświetlenie skrzyżowania.

Radny Ryszard Pawelski wyraził zadowolenie z realizacji inwestycji oświetleniowych. Zwrócił uwagę, że miejscowość Węgrzynice od wielu lat jest niedostatecznie doświetlona. Podkreślił, że po przeprowadzonych remontach dróg ruch pojazdów w rejonie Węgrzynic odbywa się z większą prędkością. W okresie zimowym, z uwagi na obfite opady śniegu i oblodzenie chodnika, przejście pomiędzy Węgrzynicami a miejscowością Błonie było utrudnione, a miejscami niemożliwe. W jego ocenie wykonanie oświetlenia na tym odcinku jest bardzo potrzebne ze względów bezpieczeństwa.

Wójt podkreślił, że potrzeby w zakresie oświetlenia są znacznie większe niż możliwości finansowe gminy. Poinformował, że planowane jest zlecenie opracowania dokumentacji projektowej dla większej liczby lokalizacji, niż wynika to z aktualnych środków zabezpieczonych w budżecie. Nie wykluczył również możliwości zwiększenia środków na ten cel. Przypomniał, że od wielu lat w każdym budżecie realizowana jest budowa około 40–50 nowych punktów świetlnych. Zaznaczył, że w kolejnym roku zapewne wpłyną następne wnioski dotyczące nowych lokalizacji. Wyraził zrozumienie dla zaangażowania radnych

w sprawy swoich miejscowości, podkreślając jednak, że niezależnie od potrzeb w zakresie dróg i oświetlenia, w bieżącym roku priorytetem pozostaje rozbudowa szkoły w Ołoboku.

Radni zaakceptowali propozycje Wójta dotyczące planowanych inwestycji w zakresie oświetlenia ulicznego.

Ad. 3 Zaopiniowanie projektów uchwał.

- a) Sekretarz Gminy Alicja Hoppen-Anyszko omówiła projekt uchwały w sprawie udzielenia pomocy finansowej na rzecz Województwa Lubuskiego poinformowała, że projekt dotyczy wsparcia dla Całodobowego Oddziału Terapii Uzależnienia od Alkoholu na organizację cyklicznego „Biegu Trzeźwościowego” w kwocie 5.000 zł i na zakupie sprzętu oraz materiałów do prowadzenia zajęć terapeutycznych w wysokości 3.000 zł oraz Całodobowego Oddziału Terapii Uzależnienia od Środków Psychoaktywnych na działania terapeutyczne i profilaktyczne realizowanych w Całodobowym Oddziale Terapii Uzależnień w kwocie 3.000 zł.
W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.
- b) Skarbnik Gminy Danuta Hekawa omówiła projekt uchwały w sprawie zgłoszenia oferty kandydata do konkursu na pozaetatowego członka Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej w Zielonej Górze. Wyjaśniła, że zgodnie z art. 15 ust 3 ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych "Połowę składu kolegium izby stanowią członkowie powołani spośród kandydatów zgłoszonych do kolegium przez organy stanowiące jednostek samorządu terytorialnego." Pozaetatowi członkowie kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej są powoływani spośród osób posiadających odpowiednią wiedzę i doświadczenie w zakresie finansów publicznych, rachunkowości budżetowej oraz funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego. Gmina Skąpe zgłasza kandydaturę Pani Wioletty Puchlerz, zatrudnionej w Regionalnej Izbie Obrachunkowej w Zielonej Górze, która posiada wieloletnie doświadczenie zawodowe w obszarze nadzoru i kontroli gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego. W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.
- c) Z-ca Przewodniczącego Komisji Jerzy Pawelski zapytał czy radni mają uwagi do przedłożonego projektu w sprawie planu pracy Komisji Rewizyjnej. Nie zgłoszono uwag. W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.
- d) Sekretarz Gminy Alicja Hoppen-Anyszko omówiła projekt uchwały o zmianie uchwały w sprawie przyjęcia Strategii Innych Instrumentów Terytorialnych dla Partnerstwa gmin Lubrza, Łagów, Skąpe i Powiatu Świebodzińskiego. Wyjaśniła, że zmiana dotyczy zadania realizowanego przez Gminę Lubrza. Zaktualizowany projekt strategii otrzymał pozytywną opinię wszystkich członków partnerstwa.
W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.
- e) Wójt Zbigniew Woch omówił projekt uchwały w sprawie przyjęcia do realizacji zadania publicznego polegającego na przebudowie drogi powiatowej 1223F w zakresie budowy ścieżki turystycznej w miejscowości Niesulice. Wyjaśnił, że niniejsze przedsięwzięcie ma na celu połączenie istniejącego ciągu pieszego wzdłuż drogi powiatowej od lodów do ściany lasu. Mamy szansę na uzyskanie dofinansowania z LGD. Budowa ścieżki turystycznej podniesie standard infrastruktury drogowej, ale głównie w znaczący sposób wpłynie na poziom bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego w Niesulicach, gdzie ruch pojazdów latem jest bardzo duży.
Wójt dodał, że w ramach dofinansowania z LGD cały czas czekamy na ocenę wniosków dot. placów zabaw.
W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.
- f) Sekretarz Gminy Alicja Hoppen-Anyszko omówiła projekt uchwały w sprawie zasad postępowania dotyczących udzielania dotacji celowej dla podmiotów wykonujących

ratownictwo wodne w przypadku odstąpienia od otwartego konkursu ofert. Poinformowała, że w grudniu 2025 r. wpłynął wniosek od Fundacji Specjalistyczna Służba Poszukiwawczo-Ratownicza ze Świebodzina o dofinansowanie w 2026 r. zakupu pojazdu specjalistycznego. Jednostki samorządowe, na terenie których wykonywane jest ratownictwo wodne mogą udzielać dotacji celowych podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego na realizację zadań z zakresu ratownictwa wodnego oraz na organizowanie i prowadzenie szkoleń ratowników wodnych w zakresie ratownictwa wodnego. Dotacje mogą zostać udzielane z pominięciem otwartego konkursu ofert. Odstępując od wskazanego trybu organ jednostki samorządowej ma obowiązek ogłosić zasady postępowania w sprawach o udzielenie dotacji. Złożony wniosek opiewa na kwotę 2,5 tys. zł.

Wójt Zbigniew Woch poinformował, że spotkał się z wnioskodawcami. Wcześniej funkcjonowali oni w ramach WOPR. Są to młodzi ludzie, którzy mają uprawnienia i chcą pomagać. Pomoc nasza i innych samorządów będzie służyć bezpieczeństwu.

W wyniku głosowania Komisja jednogłośnie pozytywnie zaopiniowała projekt uchwały i skierowała go pod obrady sesji.

Ad. 4 Sprawy różne.

Nie zgłoszono

Ad. 5 Przyjęcie protokołu

Przewodniczący Komisji Mariusz Kuźmich poddał pod głosowanie przyjęcie protokołu z posiedzenia komisji w dniu 17 grudnia 2025 r. W wyniku głosowania protokół został jednogłośnie przyjęty.

Ad. 6 Zamknięcie obrad.

Wobec wyczerpania porządku posiedzenia Z-ca Przewodniczącego Komisji Jerzy Pawelski zamknął obrady Komisji Samorządu.

Na tym protokół zakończono i podpisano.

Z-ca Przewodniczącego Komisji

Jerzy Pawelski

Protokołowała: Ilona Zalisz